

**IJTIMOYIY TARAQQIYOR JAMIYAT BUTUNLIGINI TA'MINLAYDIGAN
VOSITADIR****Davronov Ziyot Davronovich.***F.f.d., professor.***Salimov Baxriddin Lutfullaevich.***TDTr.U dotsenti.***Egamberdiyev Diyorbek Davlat o'g'li.***TDTr.U talabasi.*

Annotatsiya: *Ma'lumki ijtimoiy taraqqiyot o'zining uzoq va qiyin tarixiga ega. Ijtimoiy taraqqiyot jamiyatni bir butunligini ta'minlaydigan vositadir. O'z navbatida jamiyat rivojlanish yo'liga kirgandan so'ng o'z o'rnida to'xtab qolmagan va qolmaydi ham. Bu falsafaning nazariy ko'rsatmalaridan biridir. Jamiyat taraqqiyoti ham boshqa sohalarda bo'lgani singari oddiylilikdan murakkablikka, pastdan yuqoriga qarab rivojlanadi.*

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy taraqqiyot, tarix, jamiyat, maqsad, mamlakat.*

Abstract: *It is known that social development has a long and difficult history. Social development is a tool that ensures the unity of society. On the other hand, the society did not and will not stand still after entering the path of development. This is one of the theoretical guidelines of philosophy. The development of society, like in other areas, develops from simplicity to complexity, from the bottom up.*

Key words: *Social development, history, society, purpose, country.*

Ma'lumki ijtimoiy taraqqiyot o'zining uzoq va qiyin tarixiga ega. Ijtimoiy taraqqiyot jamiyatni bir butunligini ta'minlaydigan vositadir. O'z navbatida jamiyat rivojlanish yo'liga kirgandan so'ng o'z o'rnida to'xtab qolmagan va qolmaydi ham. Bu falsafaning nazariy ko'rsatmalaridan biridir. Jamiyat taraqqiyoti ham boshqa sohalarda bo'lgani singari oddiylilikdan murakkablikka, pastdan yuqoriga qarab rivojlanadi. Rivojlanish, taraqqiyot davrida eski asosida nimadir yangidan paydo bo'ladi, nimadir yo'q bo'lib, o'z shaklini yo'qotib, boshqa shaklga o'rnini bo'shatib beradi.

Jamiyatda insonlar, ijtimoiy guruhlar harakat qiladi. Taraqqiyot g'ildiragini shular aylantiradi. Insonlar singari jamiyat ham o'z oldiga turli maqsadlarni qo'yadi. Shu maqsadlar orzusida harakat qilib, taraqqiyotning bir bosqichidan ikkinchi bosqichiga ko'tariladi. Bunga misol, dunyo mamlatlari bir yo'l bilan rivojlanayotgan emas. Har bir mamlakat o'zining tanlagan yo'lidan taraqqiyot sari intilmoqda. Shu sababli har bir mamlakat falsafaning umumiy mohiyatidan ajralmagan holda konkret sharoitni hisobga olib, o'z falsafasiga e'tiborni qaratayotir. Natijada umuminsoniyat yaratgan falsafani rivojlantirishga ham o'z hissasini qo'shayotir. Bunday jarayon dialektik xarakterga ega. Dialektika tarixiy bo'lsada, u ham zamonaviy ijtimoiy jarayonlarga bog'liqdir. Jamiyatni o'zgarishi insonlar dunyoqarashini ham qamrab oladi. Ammo, falsafiy tafakkur borliqqa

nisbatan nisbiy mustaqildir. U borliqqa, taraqqiyotga, rivojlanishga qaraganda olg‘a ketishi yoki orqada qolishi mumkin. Sababi, ijtimoiy taraqqiyotni umumiy jihatdan oldindan ayta bilish, uning qonunlarini belgilash falsafa faniga bog‘liqdir. Ana shu o‘rinda aytiladiki, falsafa fani ijtimoiy borliqdan, ijtimoiy taraqqiyotdan, nisbatan orqada yoki oldinda ketishi mumkin. Falsafaning mazkur xarakterda bo‘lishi har bir davrning barcha fanlari, ma‘naviy, iqtisodiy, siyosiy jarayonlarni faoliyatiga ham bog‘liqdir. Ushbu jarayonlar qanchalik jiddiy yoki sayoz darajada bo‘lishi falsafaning rivojlanishi yoki inqirozga yuz tutishiga olib keladi. O‘shanda falsafa jamiyatni to‘g‘ri talqin qilishi yoki qilmasligi mumkin. Haqiqatda ham falsafiy tafakkurni rivojlanishi nihoyatda murakkab jarayondir. Jamiyat taraqqiyotini hamisha istagan paytda o‘zgarib bo‘lmagandek, falsafa tafakkurini ham istagan paytda o‘zgartirib bo‘lmaydi. Shu munosabat bilan aytish mumkinki, hozirgi paytda O‘zbekistonda bo‘layotgan o‘zgarishlarni, umumiy rivojlanishni falsafiy tahlil qilish ma‘lum darajada orqada qolmoqda. Demak, ijtimoiy taraqqiyotga nisbatan falsafiy tafakkur orqada qolayotir.

Binobarin, ro‘y berayotgan kashfiyotlar, umumjamiyat o‘zgarishlarini tahlil qilish uchun ilmiy salohiyat yanada oshishi lozim. O‘tmishdagi tarixiy taraqqiyot qonuniyatlarini chuqur o‘rganish, ularning inson faoliyatida tutgan o‘rnini baholab, ilmiy falsafiy xulosalar chiqarish uchun mutasadilar ish olib bormog‘i lozim.

Jamiyatlarning burilish nuqtalarining ko‘pchiligida falsafiy tafakkur muhim rol o‘ynagan. Jumladan, Aleksandr Makedonskiy imperiyasi o‘sha davr ijtimoiy faoliyatini aks ettirgan Aristotel va uning shogirdlari ta‘limotlariga suyanagan holda faoliyat yuritgan bo‘lsa, XVIII – XIX asrda takomillashgan German - Prussiya qirolligini taraqqiy etishda G. Gegel falsafasi ma‘lum miqdorda ta‘sir etgan. Mamlakatlar hayotida falsafiy tafakkur yetakchi o‘rinlarni egallab kelgan. O‘rta Osiyo faoliyatida Amir Temur faoliyatini, uning birlashgan davlatchiligini tashkil topishda islom falsafasi ham jiddiy ta‘sir etgan. Amir Temurning islom falsafasining mukammal o‘zida singdirilganligi tufayli tengi yo‘q yutuqlarni qo‘lga kiritgan. Zero, falsafiy tafakkur o‘zining keng qirraligi tufayli olam va jamiyatlar haqida bir butun tushuncha berishi barcha uchun faoliyat qurolidir.

Falsafiy jarayon ham har kuni yoki har oyda o‘zgargan jarayon emas. Falsafiy dunyoqarash vaqt o‘tishi bilan ijtimoiy taraqqiyotdan kelib chiqib zaruriyatga aylangan. Shu o‘rinda aytish mumkinki, shaxsiy falsafiy dunyoqarash jamiyat falsafiy dunyoqarashiga nisbatan tez o‘zgarishi mumkin. U ham ba‘zida hayotiy zaruratga bog‘liq. Jamiyatdagi falsafiy dunyoqarash asta – sekinlik bilan amalga oshadi. Chunki, ijtimoiy taraqqiyotni turli tomonlari bilan rivojlanish va o‘zgarishlarga bog‘liq. Ana shunday o‘zgarishlar XX asrning oxirida O‘zbekistonda ham ro‘y berdi. O‘zbek xalqi SSSR tarkibidan chiqib ozodlikka, mustaqillikka erishdi. Mustaqillikka erishgan mamlakat o‘z maqsadlarini ro‘yobga chiqarish yo‘llarini izlay boshlaydi. Sababi, ezgu niyatlarni amalga oshirish uchun mamlakat aholisini qayta tarzda ruhiyatini ko‘tarish, yangi g‘oyalarga intiltirish va safarbar etish zaruriyatga aylandi. Bu zaruriyat barchaga ishonch uyg‘otish, bunyod etiladigan jamiyatni aniq tasavvur qilish falsafiy tafakkur bilan bog‘liq. Jamiyat tafakkurini o‘zgara borishiga xizmat qiladigan yangi falsafiy ta‘limot o‘z – o‘zidan zaruratga aylandi. Mazkur

ta’limot bo‘lmasa barcha eski hodisalarga eskicha qarash, muammolarni mohiyatiga e’tibor bermaslik, loqaydlik davom etaveradi.

Zamonaviy o‘zbek falsafasida mustaqillik tafakkuri yanada rivojlangan va ustuvor mavqega ega bo‘lishi katta ahamiyat kasb etadi.

Ushbu mulohazada O‘zbekiston fuqarosining har birini faoliyatiga taalluqli jarayon yotadiki, bu mulohazani har qanday o‘zbek fuqarosi o‘zida mujassamlashtirishi lozim. Bu kelajakda o‘z mevasini beradi. Hozirgi paytda mustaqillik tafakkurini yanada mustahkamlash davr talabiga aylangan. Zero, mustaqillik tafakkurisiz kelajakka ishonch bilan qarash xavf ostiga qoladi.

Mustaqillikni mustahkamlash har bir O‘zbekiston fuqarosining jiddiy vazifasidir. Buning uchun albatta, falsafiy qarashni mafkuraviy qarash bilan aloqasini mustahkamlash zarur. Jamiyat qurilishida mafkuraviy bo‘shliq bo‘lmasligi taqazo etiladi. Mafkuraviy bo‘shliq bor joyda loqaydlik yoki turli tomonga og‘ib ketishi tendensiyalari paydo bo‘ladi. Natijada taraqqiyotga, ya’ni olg‘a qarab borishga putur yetkaziladi.

Mafkurasiz shaxs va jamiyat hayotda o‘z o‘rnini topaolmaydi ayniqsa, milliy mafkurasiz yashayolmaydi. Milliy mafkura har qanday millatni birlashtiradi, unga kuch bag‘ishlaydi. XX asrning oxiri XXI asrning boshlarida dunyo bo‘ylab bu jarayonga katta e’tibor qaratilayotir. “Mafkura poligonlari yadro poligon” laridan ustun bo‘la boshladi. Mafkuraviy jarayon bu iqtisodiy yoki qandaydir moddiy jarayon emas, balki ko‘zga ko‘rinmaydigan qandaydir ilohiy kuchga o‘xshaydigan sohadir. Shu sababli ham “shunday bir vaziyatda odam o‘z mustaqil fikriga, sobit e’tiqodiga, o‘zi tayanib yashaydigan hayotiy – milliy qadriyatlarga, shakllangan dunyoqarash va mustahkam irodaga ega bo‘lmasa har turli mafkuralarning bosimiga, ularning goh oshkora, goh pinhona ko‘rinishidagi tazyiqlariga bardosh berish amri mahol. Bas shunday ekan, mafkura masalalariga loqaydlik qilib bo‘lmaydi. Chunki bu jarayon istiqloq mafkurasini shakllanishiga ta’sir etadi.

Hozirgi davrda dunyoning turli burchaklarida o‘zgarishlar bo‘lib turibdi. Bu o‘zgarishlar yashin tezligida barchaga tarqaladi. Zamonaviy texnika buni zudlik bilan amalga oshiradi. Natijada hayotga loqayd bo‘lmagan inson, bu voqealarni “menga aloqasi yo‘q” deb qarab o‘tirmaydi. Tezlik bilan o‘z munosabatini bildiradi. Ana shu paytda milliy mafkurani ahamiyati oshadi. Bunday paytda g‘oyalar, fikrlar kurashi paydo bo‘ladi.

Bu kurashda qaysi mafkura kuchsizliligi yoki kuchliligi seziladi va hayotdan o‘rin oladi. To‘g‘ri, mafkura bir fikr, ikkita jumla bilan birdan, to‘satdan shakllanmaydi, balki u uzoq muddatda zaruriyat asosida asta – sekinlik bilan shakllanadi. Shu bilan birga uning shakllanishida falsafiy qarashlar yordamga keladi. Dunyoqarash ishga tushadi. Real hayotdan kelib chiqib mafkura ham shakllanadi.

REFERENCES:

1. Зиёд Давронов (2022). БИОЭТИКАНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ ҲАҚИДА. Academic research in educational sciences, TSDI and TMA Conference (1), 82-84.
2. Давронов, З. Д. (1990). Возможность и действительность. Фан.
3. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов. (2022) САНОАТ, ФАН-ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ТАБИАТ, ЖАМИЯТ ВА ИНСОНИЯТ ҲАЁТИ БИЛАН ДИАЛЕКТИК АЛОҚАДОРЛИГИ. Academic Research in Educational Sciences. Volume 3, Issue 11, 351-358.
4. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов. (2022) ЖАМИЯТНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТАКОМИЛЛАШУВИДА БОШҚАРУВ ВА ТАРБИЯ САНЪАТИНИНГ ЎРНИ. Academic Research in Educational Sciences. Volume 3, Issue 11, 359-365.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжиҳатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажагидир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.